

**Київський національний університет
імені Тараса Шевченка
Інститут міжнародних відносин
Центр досконалості Жана Моне**

О. І. ШНИРКОВ

**ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ
КРАЇН ЄС: ОПЦІЇ ДЛЯ УКРАЇНИ**

**Участь у конференції
2020**

**Taras Shevchenko National University of Kyiv
Institute of International Relations
Jean Monnet Centre of Excellence**

Olexandr Shnyrkov

**DIFFERENTIATION OF ECONOMIC
INTEGRATION OF THE EU STATES:
OPTIONS FOR UKRAINE**

**Participation in Conference
2020**

Примітка:

Публікацію підготовлено академічним координатором Центру досконалості Жана Моне, завідувачем кафедри світового господарства і міжнародних економічних відносин, д.е.н., проф. О. І. Шнирковим.

Note:

The publication is prepared by the Academic Coordinator of the Jean Monnet Centre of Excellence, Head of the Chair of World Economy and International Economic Relations, Dr. of Sc. (Ec.), Prof. Olexandr Shnyrkov.

Наукові дослідження оперують більш ніж 20 термінами для опису процесів диференціації інтеграції у рамках ЄС [5]. Якщо з юридичної точки зору диференційована інтеграція у цілому визначається як диференційована вагомість нормативних актів ЄС в європейських країнах [2], то диференціація економічної інтеграції у цілому і в ЄС зокрема, з нашої точки зору, полягає у диференціації правил руху факторів виробництва між країнами-членами інтеграційного об'єднання. Очевидно, що така диференціація може відбуватися як за глибиною регуляторної кооперації, так і за охопленням сфер економічної інтеграції.

Диференціація міжнародної економічної інтеграції являє собою:

- форму прояву розширення та поглиблення економічної інтеграції,
- процес взаємодії та трансферу економічного суверенітету країн,
- наслідок готовності та здатності національних економік окремих країн до міжнародної конкуренції в певних галузях і за певними правилами,
- фактор подолання ринкової фрагментації національних економік,
- відображення певної кореляції між гомогенністю та гетерогенністю правил міжнародного руху факторів виробництва,
- передумову як подальшого розвитку інтеграції, так і економічної дезінтеграції.

Диференціація міжнародної економічної інтеграції є характерною та важливою рисою сучасного розвитку світового господарства. На початку 2020р. діючими були 303 торговельні угоди між країнами (200 неактивними) [1], які передбачали преференційні умови торгівлі, зони вільної торгівлі, митні союзи, спільні ринки, причому кожна з таких угод мала свою специфіку як за охопленням сфер інтеграції, так і за глибиною регуляторної кооперації. Такі багатосторонні та двосторонні інтеграційні угоди могли передбачати і відмінні умови інтеграції для окремих країн вже всередині міжнародного інтеграційного угруповання, заснованого на простих та розвинених формах інтеграції. Крім того, країни-учасники простих форм економічної інтеграції (преференційних угод та зон вільної торгівлі) могли, у свою чергу, брати участь в інших простих формах інтеграції з іншими країнами з відмінними правилами регулювання міжнародного руху факторів виробництва. Отже,

глобальна економічна інтеграція являє собою процес диференційованої економічної кооперації національних економік за формами інтеграції, широтою охоплення сфер та галузей і глибиною регуляторної взаємодії.

Країни Європейського Союзу є активними учасниками процесів економічної інтеграції, які також характеризуються суттєвою диференціацією. Так, за оцінками, ЄС має 13 градацій умов участі в Союзі для членів ЄС та країн-кандидатів [2]. Зовнішня диференціація участі ЄС у процесах міжнародної економічної інтеграції відображається на початку 2020р. в процесі інституціоналізації економічних угод Союзу з 137 країнами, зокрема, повної реалізації таких угод з 38 країнами.

Умовно внутрішня то зовнішня диференціація участі країн ЄС та ЄС в цілому у міжнародній економічній інтеграції може бути представлена у вигляді пірамід за сферами охоплення та глибиною регуляторної кооперації. Для внутрісоюзної піраміди диференціації інтеграції її основою є країни-учасники Економічного та валютного союзу. Формами внутрішньої диференціації участі в економічній інтеграції окремих країн-членів Союзу є Єврозона, Угода щодо стабілізації, координації та управління, Банківський союз, Шенгенська зона, правила державної допомоги для східних земель ФРН після об'єднання Німеччини, Тимчасовий механізм розселення біженців у 2015р., Угода про Брексіт на перехідний період та інші. Подальший розвиток ЄС в цілому пов'язаний з 5 різними моделями економічної інтеграції, які було запропоновано у 2017р. у Білій книзі Європейської Комісії [3]. Зокрема, пропонується подальша, у тому числі, економічна інтеграція за принципами "Продовжувати так, як є", "Нічого, крім єдиного ринку", "Ті, хто хочуть більше, роблять більше", "Робити менше, але більш ефективно", "Робити значно більше разом". Така система концептуальних засад реформування ЄС в цілому відображає вже існуючу практику диференціації економічної інтеграції в ЄС, дає можливість обрати основний алгоритм реформування Союзу або поєднати певні варіанти.

Для позасоюзної піраміди диференціації найбільш інтегрованими до внутрішнього єдиного ринку ЄС без членства у Союзі є країни-

партнери в Європейському економічному просторі. Далі йдуть країни-кандидати на вступ до Союзу, країни з поглибленою та всеохоплюючою зоною вільної торгівлі (Україна, Грузія, Молдова), середземноморські країни з угодами про зони вільної торгівлі з ЄС. Основою інтеграції цих країн до внутрішнього ринку ЄС є правила Союзу щодо руху основних факторів виробництва між країнами, які суттєво розширюють, поглиблюють та конкретизують правила Світової організації торгівлі. Регуляторною основою економічних угод ЄС, у тому числі щодо створення зон вільної торгівлі, з іншими країнами (Великобританія, Канада, Японія, КНР та ін.) є правила СОТ, які, у свою чергу, також можуть бути адаптовані до системи економічних відносин з конкретним партнером. Основи участі ЄС в цілому у процесах економічної інтеграції з третіми країнами на сучасному етапі було сформульовано у Новій торговельній стратегії ЄС у 2015р. [4], яка визначає нові пріоритети участі виробників та споживачів країн ЄС у глобальних ланцюгах доданої вартості, торгівлі послугами, цифровій торгівлі, інвестиційних процесах, міграції робочої сили, регуляторній кооперації тощо.

Такий підхід може бути застосований і для визначення змісту та подальшого розвитку процесу інтеграції України до ЄС. Наразі її основним форматом є Угода про асоціацію (УА), складовою та основою якої є поглиблена та всеохоплююча зона вільної торгівлі (ПВЗВТ). За глибиною регуляторної кооперації та охопленням сфер та галузей національних економік зона вільної торгівлі України з ЄС поступається лише відповідним механізмам регулювання руху факторів виробництва ЄС з країнами Європейського економічного простору та країнами-кандидатами на вступ до Союзу.

У коротко- та середньостроковій перспективі для розвитку економічних відносин України з ЄС можливими є три варіанти, які базуються на різних диференційованих стратегіях економічної інтеграції в рамках та на основі УА та ПВЗВТ (див. табл.). Факторами вибору таких стратегій є готовність України та ЄС до певних змін, здатність національних економік до нових правил конкуренції, вплив третіх країн (Росії перш за все).

Таблиця

**Євроінтеграційні стратегії України в умовах реалізації
Угоди про асоціацію з ЄС**

	Мета	Інструменти	Інституції
УА (помірна)	-оновлення, - модернізація	-адаптація до змін у правилах ЄС відповідно до ст. 463.3, -зміни у додатках УА (енергододаток, квоти і т. ін.)	-Рада асоціації, -нова угода про асоціацію
УА+ (активна)	- розширення, -доповнення, -нові формати	Цифровий союз, Шенгенська угода, Угода АСАА, Авіаугода, Енергоспівтовариство, спільний митний контроль, Європейська зелена угода, ЕБРР, ЕІБ, COSME, зона платежів в євро, фінансова допомога ЄС та країн- членів, протидія пандеміям і т.п.	-План дій, -Спільні декларації, -нова стратегія для асоціації, -формат ЄЕП, -асоціація для країни-кандидата, -вступ до ЄС
УА- (дезінтег- раційна)	- гальмування, -регресія -відмова	-відмова від оновлення та модернізації, -приняття та застосування правил всупереч ПВЗВТ, -невиконання положень ПВЗВТ	-зміни до Конституції, які унеможливають поглиблення євроінтеграції, -відмова від асоціації та відсутність нового інтеграційного формату

Перша (помірна, очікувальна) стратегія передбачає поступовий розвиток економічної інтеграції з ЄС в рамках реалізації поглибленої та всеохоплюючої зони вільної торгівлі з мінімальними динамікою та змінами у регуляторній інтеграції та галузевому охопленні. Основна мета такої стратегії - оновлення та модернізація Угоди про асоціацію (УА), поступова адаптація національних економік до нових умов та

правил економічної конкуренції. Очевидно, що помірність такої стратегії є відносною, оскільки зобов'язання щодо реформування та адаптації до стандартів ЄС за ПВЗВТ для окремих галузей та сфер економіки України можуть бути суттєвими.

Друга стратегія (активна, наступальна) може бути сконцентрована на розширенні та поглибленні правил та розширенні сфер інтеграції і поза межами Угоди про асоціацію (УА+). Основна ідея такої концепції полягає у розвитку інтеграційних форматів, які прямо не передбачені в УА, хоча часто з неї випливають і тісно пов'язані з положеннями ПВЗВТ, розширення кола та більш швидке пристосування економічних суб'єктів. Наприклад, для першої та другої стратегій наразі пропонується 100 ідей оновлення та доповнення УА та ПВЗВТ (6). В умовах реформування ЄС за вже згаданими 5 моделями Європейської Комісії для України можуть виникнути нові можливості європейської інтеграції без набуття членства в Союзі.

Гіпотетично зберігається можливість переходу України до третьої (дезінтеграційної, УА-) моделі стратегії економічної співпраці з ЄС, яка існувала і до 2014р., а саме відмова від існуючого формату зони вільної торгівлі з ЄС, перехід до рівновіддаленої або рівнонаближеної інтеграції з ЄС та Євразійським економічним союзом (ЄврАзЕС) у простих формах. Концепція “економічного мосту”, “буферу” і т.п. між двома інтеграційними угрупованнями для України є за сучасних гео економічних умов найбільш прогративною моделлю інтеграційного розвитку, оскільки фактично означатиме перифірізацію національної економіки в європейських, євразійських та глобальних ланцюгах створення доданої вартості. Більш того, така дезінтеграційна стратегія згодом може стати основою і приєднання країни до ЄврАзЕС, можливого відновлення інтеграційних відносин з ЄС, але вже у міжрегіональному форматі (ЄС-ЄврАзЕС).

За сучасних умов дилема вибору гравітаційного центру інтеграційного тяжіння для України між першими двома, інтеграційними, та третьою, дезінтеграційною, стратегіями вирішується шляхом приєднання в тій або іншій формі до найбільш розвинутого, ефективного та конкурентного об'єднання в європейському та євразійському регіоні, яким у ХХІ ст. був, є і залишається ЄС.

Література:

1. <http://rtais.wto.org/UI/PublicMaintainRTAHome.aspx>
2. Schimmelfennig Frank. Ever Looser Union? Differentiated Integration in the European Union. – in: EU a la carte? Jean Monnet Seminar 2016. – European Commission, 2016.
3. https://ec.europa.eu/commission/news/commission-presents-white-paper-future-europe-2017-mar-01_en
4. https://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2015/october/tradoc_153846.pdf
5. Stubb, Alexander C. G. 1997. “The 1996 Intergovernmental Conference and the Management of Flexible Integration.” *Journal of European Public Policy* 4 (1): 37–55.
6. Emerson M., Blockmans S. 100 Ideas for upgrading the Association agreement and DCFTA with Georgia, Moldova and Ukraine. <https://www.ceps.eu/ceps-publications/100-ideas-for-upgrading-the-association-agreements-and-dcftas-with-georgia-moldova-and-ukraine/>